

Technika

Sanitartechnikas organizacija Krievijā un Latvijā.

Agrāk Krievijā sanitartechniskus jautājumus izšķira medicinas padome, kas sastāvēja pa lielākai daļai no birokratisma izaudzinātiem ierēdņiem-ārstiem, pieaicinot dažu jautājumu iztirzāšanai arī specialistus-inženierus. Galvenā noteicošā loma tomēr atradās medicinas padomes locekļu rokās, kuri dažkārt, nespēdamī sekot technikas progresam, nespeja arī pareizi apsvērt lietas apstākļus. Ar to pa daļai arī izskaidrojams, ka dažādu sanitartechnisku labierīcību un sevišķi apdzīvotu vietu sistematiskas kanalizacijas ziņā Krievija palika stipri iepakal šādu labierīcību attīstīšanas gaitai Vakareiropas valstis. Medicinas padome, atbalstoties uz abstraktiem zinību uzskatiem, uzstādīja neizpildāmas prasības. Tā redzam, ka lielākai Eiropas upei, Volgai, pieguļošās pilsētās: Samarā, Saratovā un citās, kanalizaciju atlāva ierīkot tikai zem nosacījuma, lai noteikūdeņus tirītu tirīšanas laukos, t. i. uzstādīja tādas prasības, kas no realo zinību stāvokļa neiztur kritiku un no techniski-tautsaimnieciskā nebūt nav attaisnojamas. Ar šādām nepiemērotām prasībām medicinas padome neapzinādamās bija ceļā slimību un mirstību apkaršanai valstī. Vajadzēja stingri uzstāties praktisko zinību piekopējiem, lai medicinas padomi izkustinātu no tās stāvokļa. Krievijas ūdensvadu kongress, kurus noturēja ik 2 gadus un no kuriem pēdējais notika Rīgā 1913. g., pastāvīgi mēģināja lietu nostādīt pareizā virzienā. Daži praktiski panākumi tam bija, medicinas padome atkāpās no saviem agrākiem uzskatiem, atzīstot arī mākslīgas bioloģiskas tirīšanas metodes. Ar to bija panākts liels solis uz priekšu, un daudzās pilsētās sāka būvēt un projektēt kanalizaciju. Karš darbību stipri kavēja un revolūcija to pavisam apturēja. Šobrīd Krievijā kaut ko praktisku panākt ļoti grūti.

Jau sen atzīts, ka sanitarie jautājumi nav izšķirami no ārstu redzes stāvokļa vien, bet tie atkarīgi arī no technikas pašreizējā stāvokļa. Ārsts gan var dot savus aizrādījumus, kas kaitīgs veselibai, kādos gadījumos veselības apsardzībai jāsper vajadzīgie soli un kādi līdzekļi lietojami, — bet ja visam tam vajadzīgas kādas techniskas ietaises, tad pilnīgi jāatstāj inženierim izšķirt, kādas ietaises esošos apstāklos vēlamas un iespējamas. Tāpat arī inženieris nevar iztikt bez ķīmiķa un biologa līdzdarbības.

Tā kā sanitartechnika īstenībā ir inženieru zinību nozare, tad vadoša loma šai organizacijā piešķirama inženieriem. Uz šādiem pamatiem dibināta jaunā Krievijas sanitartechniskā organizacija. To vada sanitartechniskā padome ūdens tvertņu aizsardzībai un viņas izpildu organam jābūt centralai sanitartechniskai nodalai (departamentam), kamēr pēdējā vēl nav nodibināta, tās vietu ienem pie sanitarepidemioloģiskas nodalas sanitartechniskā apakšnodala. Uz vienām sanitartechniskus jautājumus pārvalda gubernu-

veselības nodaļu sanitartechniskās apakšnodalas, kas savā specialā darbibā rīkojās pēc centralās sanitartechniskās nodalas aizrādījumiem.

Šo organizacijas projektu izstrādāja sevišķa komisija, kurā darbojās arī šī raksta autors. Komisija izstrādājot normas*) nāca pie slēdziena, ka ievedot normu vien vēl nebūtu sasniegts mērķis, bet ka vajadzīgs organs, kas darbus lietišķi vadītu. Šāds organs bija domāts dibināmā sanitartechniskā padome ar izpildu orgāniem.

Izstrādājot sanitartechniskās padomes nolikumus komisija uzstādīja šādus principus: „Sanitarā likumdošana un realās mērauklas, kuriem jāgarantē iedzīvotājiem veselīgs dzeramais ūdens un jāizsargā atklātas ūdens tvertnes bojāšanās ielaižot noteikūdeņus, — aizkarā tik daudzas tautsaimniecības nozares, ka sistematiskai sanitarai darbībai šai virzienā vajadzīga dažādu iestāžu apzinīga kopdarbība. No otras pusēs, šai lietā attiecīgus jautājumus nevar racionāli izšķirt bez vispusīgas ūdens tvertnes pētišanas. Tā tad diezgan gaiši redzama centralās padomes organizacijas vajadzība ūdens tvertņu apsardzībai, kurā pastāvīgi nemtu dalību attiecīgo iestāžu aizstāvji no vienas puses un specialisti zinību aizstāvji no otras, kuriem būtu vajadzīgās zināšanas un praktiski piedzīvojumi ūdens apsardzības lietas, un kuri padomi saistītu ar citām iestādēm, praktiski vai zinātniski nodarbinātām ar attiecīgo jautājumu atrisināšanu.“

Sai organizacijai, sanitartechniskai padomei, apstiprināti šādi nosacījumi:

1. Pie tautas veselības resora nodibina sanitartechnisku padomi ūdens tvertņu apsardzībai.

2. Sanitartechniskai padomei šāds uzdevums (tuvākā laikā): a) ziniski konsultēt sanitartechnisko nodaļu un citas valsts iestādes jautājumos par ūdens un zemes aizsardzību; b) izšķirt strīdīgus jautājumus, kas paceltos uz vietām pie noteikūdeņu tirības normu praktiskas izvešanas dzīvē.

3. Sanitartechniskā padome sastāv no pārstāvjiem: veselības resora — 4, augstākās tautas saimniecības padomes — 3, zemkopības resora — 1, darba resora — 1, iekšlietu resora — 1 un 4 specialisti no attiecīgām zinību nozarēm, augstskolām un zinātniskām iestādēm (pēc sanitarās nodalas priekšā likšanas).

4. Sanitartechniskai padomei tiesība uzaicināt ņemt dalību tās sēdēs, ar padomdevēja tiesībām, personas, kuru klātbūtne būtu vēlama.

5. Sanitartechniskā padome izvēl iz sava vidus uz 3 gadiem priekšnieku, kuru apstiprina veselības resora koledžs, un uz 1 gadu 2 viņa biedrus un 1 zinātnieku sekretaru.

6. Atsevišķu jautājumu apstrādāšanai sanitartechniskā padome, ar veselības resora koledža pie-

*) Sk. „Ekonomists“ № 15. un 16. 1921. g.

krišanu, nodibina sevišķas komisijas kā centrā, tā arī uz vietām no padomes locekļiem un citām, ar lietu pazīstamām, pieaicināmām personām.

7. Padomes lēmumus, pēc tautas veselības resora apstiprināšanas, izved dzīvē (pagaidām) sanitarepidemioloģiska nodaļa ar savu sanitartechnisko apakšnodaļu.

8. Eksperimentalo daļu apkalpo attiecīgas iestādes pie valsts zinātniskā veselības instituta . . .

Kā sanitartechniskās padomes izpildu organi (§ 7) galīgi nodomāti: centrā — veselības resora sanitartechniskā nodaļa un uz vietām — gubernu veselības nodaļu sanitartechniskās apakšnodaļas. Šīs organizacijas vēl nav (1921. g. sākumā) galīgi nodibinātas, un tamdēļ par to iekārtu tagad nerunāšu.

Vēlreiz jāmin, ka Krievijā šobrīd dažādas valsts iestādes nav pietiekoši nokristalizējušās un vienā un tai pašā lietā strādā vairākas iestādes. Tā piem. atklātu ūdeņu izpētišana kā techniskā, tā arī sanitārā ziņā atrodas dažādu iestāžu pārziņā: augstākās saimniecības padomes, satiksmes, veselības un c. resoru. Viens no jaundibinātās sanitartechniskās padomes uzdevumiem būtu apvienot šādu darbību sanitartechnikas laukā dažādās iestādēs.

L a t v i j a šobrīd noteiktas iestādes nav, kurai būtu jārūpējas par sanitartechniskiem jautājumiem valstī, starp citu par ūdens tvertu apsardzību. Veselības departaments iekšlietu ministrijā ar šo uzdevumu nevar tikt galā, jo tam nav vajadzīgās kompetentas iestādes. Tāpēc tad arī visa sanitartechniskā lieta atstāta nejaušībai. Neviens par to nerūpējas, vai iedzīvotāji pilsētās, nemaz jau nerunājot par laukiem, dabū veselīgu dzeramu ūdeni, un neviens kompetenti neaizrāda, kas būtu jādara, lai lietojamo ūdeni padarītu veselībai nekaitīgu, ja tas tāds no dabas jau nebūtu. Tikpat svarīgi arī netīru ūdeņu novadišana un dažādu citu cietu un šķidru, veselībai kaitīgu vielu aizgādāšana. Vietējiem uzraudzības orgāniem jādod kompetenti aizrādījumi, jo citādi var no nekompetentām iestādēm uzstādītie prasījumi gan segt lielus izdevumus, bet daudzreiz tie nebūt neattaisnos sasniegtos rezultatus. Tamdēļ Latvijā jārada kompetents orgāns, kas sanitartechnisko lietu ievadītu pareizā celā. Tas vajadzīgs ievērojot arī apstākli, ka mūsu lielās upes nāk no svešām zemēm un tamdēļ jārūpējas, lai neienestu pie mums lipīgas slimības: tifu un kolēru.

Vajadzīgā sanitartechniskā organizacija Latvijā būtu šādi domājama. Pie iekšlietu ministrijas jānodibina sanitartechniskā padome, kurās uzdevums būtu izpētīt un apstrādāt dažādus jautājumus par Latvijas apdzīvoto vietu apgādāšanu ar labu dzeramu ūdeni, šķidru un cietu netīru vielu novadišanu (kanalizāciju, assenizāciju), ārējo labierīcību, veselīgiem dzīvokļiem, dažādām sanitāram būvēm un labierīcībām (apkurināšanu un ventilāciju atklātās vietās, lopkautuvēm, pārtikas vielu tirgīem un t. t.), — izpētīt Latvijas ūdeņu sanitāro un tehnisko stāvokli, organizēt un uzraudzīt dažādu sanitartechnisku mērauklu izvešanu dzīvē. Padomei nebūt nav jāuzņem uz sevi visu šo sanitartechnisko ietašu ierīkošana, jo tās pastāv un tām ir jāpaliek vietējo pašvaldības iestāžu ziņā; bet sanitartechniskai padomei gan jādod vajadzīgie aizrādījumi, kā

lieta būtu pareizi iekārtojama, un caur saviem orgāniem jāpārrauga, vai visu to, kas lietai noderīgs, patiesām izved dzīvē; tai jāstāv klāt dažādām valsts un komunalām iestādēm, ar saviem kompetentiem padomiem un aizrādījumiem, kā radušies ļaunumi būtu novēršami un kas jādara, lai tos vairs neatkātotu.

Sanitartechniskā padome jāsastāda no labākiem Latvijas ziniskiem un praktiskiem specialistiem — inženieriem, ārstiem, biologiem-kimikiem, — skaitā ap 5 (2 no augstskolas, 2 no iekšlietu ministrijas (veselības departaments), un 1 no Rīgas pilsētas), bet savās atsevišķās sēdēs tā varētu pieaicināt, ar padoma devēja tiesībām, arī citus kompetentus specialistus, kas attiecīgu jautājumu izšķiršanā varētu būt noderīgi. Padome iz sava vidus izvēl priekšnieku un sekretaru, kas būtu atalgojami ar noteiktu mēneša algu, kamēr citi locekļi saņemtu atalgojumu par katru sedi, kurā viņi īem dalību. Visam tam vajadzētu nelielus izdevumus.

Kā padomes izpildu organs būtu pie iekšlietu ministrijas nodibināmā sanitartechniskā nodaļa, kurās uzdevums būtu tuvāki apstrādāt visu to, ko padome atraduse par vēlamu, izvest dzīvē padomes lēmumus un vest faktisku virsuzraudzību par sanitartechniskām iestādēm un ūdens tvertu tīrītēšanu valstī. Šīs iestādes tuvākais uzdevums būtu: caurlūkot no sanitārā viedokla projektus un aprēķinus par sanitartechniskām būvēm, apskatīt izvedāmas un nobeigtas būves to sanitārās lietderības un drošības ziņā, izvest ekspertizes sanitartechniskos jautājumos, īemt dalību vietējo obligatorisko nosacījumu izstrādāšanā sanitartechniskos jautājumos, uzraudzīt to pareizu izpildīšanu un spērt solus par vainīgo saukšanu pie likumīgas atbildības; pētīt apdzīvoto vietu sanitāro stāvokli un krāt un apstrādāt statistiskas ziņas sanitartechniskā nozarē.

Sanitartechniskās nodaļas darbība dalās it kā 2 sekcijās: 1) sanitārbūvju darbība, kas ir tīri tehniskas dabas: projektu un aprēķinu caurlūkošana un sastādīšana, techniska uzraudzība, tehniski izmērījumi, pētījumi un t. t.; 2) sanitāra darbība: slimību statistika, attiecīgo materiālu apstrādāšana, dažādi novērojumi slimību apkarošanā. Pirmās sekcijas darbība jāvada inženierim, otrs — ārstam; kā apvienotājs ir padomes priekšsēdētājs.

Sanitartechniskās nodaļas rīcībā vajag atrasties: zīmētavai un laboratorijai; pēdējās uzdevums būtu, galvenā kārtā, kontrolēt ūdens apgādāšanu, noteikt ūdeņu tīrīšanu, ūdens tvertu izpētišanu un t. t. Ja sanitartechniskai nodaļai nebūtu vēlams ierīkot savu laboratoriju, tad būtu jāvienojas ar augstskolu. Nodaļas uzturēšana prasītu no valsts ne vairāk kā 30.000 rbl. mēnesi tuvākā laikā.

Nodaļai būtu arī jānodibina ūdens izmeklēšanas, tīrīšanas, chlorēšanas, dezinfekcijas un citu sanitāro vajadzību instruktori kursi.

Visu augšminēto principu, t. i. attiecīgo organizāciju tuvākai izstrādāšanai būtu nekavējoši jāieceļ, no iekšlietu ministrijas sevišķa komisija no kompetentām personām, resp. jāuzdzod kādam specialistam attiecīgas komisijas sastādīšana.

Prof. M. Bīmans.